MANYAM FRANCHISE
Discover!Learn!Apply

29.2 KISWAHILI (102)

29.1.1 Kiswahili Paper 1 (102/1)

1. Insha ya **lazima.**

   Umealikwa kitongojini mwenu kama mgeni wa heshima katika hafla ya kuzindua kundi la wasanii wa Kikwetu. Andika hotuba utakayotoa ya kuonyesha umuhimu wa sanaa na michezo.

2. "Utalii una madhara mengi kuliko faida hapa nchini." Jadili.

3. Samaki huanza kuoza kichwani.

4. Andika insha itakayomalizikia kwa : Hapo ndipo nilipotambua kuwa kama maswala yao hayatashughulikiwa kwa dhati, vijana ni kama bomu ambalo liko tayari kulipuka wakati wowote.

Powered By: www.manyamfranchise.com

29.2.2 Kiswahili Paper 2 (101/2)

1 UFAHAMU

Soma makala yafuatayo kisha ujibu maswali.

Wanasaikolojia wanabainisha kati ya sehemu mbili kuu katika akili ya binadamu: ung'amuzi na ung'amuzibwete. Ung'amuzi ni sehemu ya ubongo ambayo kimsingi hupanua na kudadavua yanayotendeka hususan mchana. Ung'amuzibwete ni kibinimethali chake; hufanya kazi wakati binadamu anapolemazwa na usingizi. Baadhi ya mambo anayoshuhudia binadamu mchana yanaingia kwenye ung'amuzibwete wake na kutokeza katika ndoto zake usiku.

Kwa mujibu wa mawazo ya Sigmund Freud, mwanasaikolojia wa jadi anayechukuliwa na wengi kama mwasisi wa taaluma ya saikolojia, mambo yanayopatikana katika ung'amuzibwete yana sifa hasi. Freud alidahili kuwa binadamu huyaficha na kuyabania kwenye ung'amuzibwete mambo ambayo hawezi kuyasema kadamnasi. Alieleza kuwa matamanio yasiyokubalika, makatazo ya jamii, fikra na kauli zilizoharamishwa na miko ya kijamii hubanwa katika ung'amuzibwete. Shehena hiyo ndiyo inayochipuza kwa njia ya ishara za ndoto, mitelezo ya kauli, yaani maneno au kauli zinazotutoka bila wenyewe kukusudia, ishara na lugha ya kitamathali katika uandishi wa kibunifu na kadhalika.

Ung'amuzibwete una uwezo mkubwa wa kuathiri matendo ya binadamu. Huu ndio msingi unaowafanya wanasaikolojia wengi, akiwepo Freud, kusema kuwa tajriba ya mtoto inaweza kufichwa kwenye sehemu hiyo na hatimaye kuishia kutokeza katika utu uzima wake. Kwa kuwa tunapoingiliana na binadamu wenzetu kila siku tunayang'amua tuyafanyayo, ung'amuzi unaotuwezesha kutambua jema na ovu unatawala. Ung'amuzibwete unapotawala binadamu wenzetu watashindwa kutuelewa. Hii ndiyo hali anayokuwa nayo mwendawazimu. Ung'amuzibwete wake hutawala. Sisi tunaotawaliwa na ung'amuzi tunashindwa kumwelewa; naye bila shaka anashindwa kutuelewa.

Carl Gustav Jung, aliyewahi kuwa mwanafunzi wa Freud, aliupinga mwelekeo wa Freud wa kuuangalia ung'amuzibwete kama jaa la mawazo mabaya, matamanio, nia, fikira tuli na dhana ambazo ni hasi. Jung alizuka na dhana mbili muhimu: Ung'amuzibwete wa kibinafsi na ung'amuzibwete jumuishi. Alisema mambo, fikra na uzoefu wowote mbaya unaomuhusu mtu binafsi hupatikana katika ung'amuzibwete wa kibinafsi. Dhana ya ung'amuzibwete jumuishi aliitumia kuelezea sehemu ya akili ya binadamu ambayo inamfanya ayatende matendo fulani kama binadamu wenzake licha ya tofauti zao kiwakati na kijiografia. Kwa mfano, binadamu wengi wana sherehe za kuzaliwa mtoto, kuoza, ibada au mviga unaohusiana na kifo licha ya tofauti zao. Jung alisema kuwa kinachochochea hali hii ni urithi fulani wa kila mwanadamu. Urithi huo unapatikana katika ung'amuzibwete jumuishi.

Upo mwafikiano kati ya wataalamu hawa wawili kuwa ung'amuzibwete una uwezo wa kuathiri ung'amuzi na matendo ya binadamu ya king'amuzi. Wanasaikolojia wanashikilia kuwa binadamu hawezi kukamilika bila kuzihusisha sehemu zote mbili kwa sababu zinaathiriana.

(a) Kwa nini ung'amuzibwete unaelezwa kama kinyume cha ung'amuzi? (alama 2)

(b) Eleza mtazamo wa Freud kuhusu ung'amuzibwete. (alama 3)

(c) Kwa mujibu wa Freud yaliyomo kwenye ung'amuzibwete hudhihirika vipi? (alama 4)

(d) Eleza tofauti ya mawazo kati ya Sigmund Freud na Carl Gustav Jung. (alama 4)

(e) Taja hoja inayowafungamanisha Jung na Freud. (alama 2)

Powered By: www.manyamfranchise.com

2. MUHTASARI

Utaifa ni mshikamano wa hisia zinazowafungamanisha watu wanaoishi katika taifa moja. Taifa huundwa na watu wanaoishi katika nchi moja na ambao wanajitambua kisiasa kama watu wenye mwelekeo, mwono na hatima sawa. Utaifa umejengwa kwenye hisia za mapenzi kwa nchi na utambuzi wa kwamba rangi, cheo, hadhi, eneo, kabila au tofauti nyinginezo baina ya watu wanaoishi katika nchi moja si sababu ya kuwatenganisha.

Nchi moja huweza kuwa na watu wa makabila tofauti, wenye matabaka ya kila nui na mawazo aina. Watu hao wanapotambua kuwa kuna sherisi nyingine inayowaunganisha kama fahari ya kuwa watu wa nchi hiyo, falsafa na imani sawa ambayo ishara yake kuu ni wimbo wa taifa na kuwa tofauti kati yao si muhimu huwa wamefikia kuunda taifa.

Mhimili mkuu wa utaifa ni uzalendo. Uzalendo ni mapenzi makubwa aliyo nayo mtu kwa nchi yake. Mapenzi haya ndiyo yanayoongoza matendo yake, matamanio yake, mawazo yake, itikadi yake, mwonoulimwengu wake na muhimu zaidi mkabala wake kuihusu nchi yake na hatima ya nchi yenyewe. Uzalendo ni nguzo muhimu sana ya taifa. Mzalendo hawezi kuyatenda mambo yanayoweza kuiletea hakama nchi yake.

Matendo ya mzalendo huangazwa na mwenge wa mema anayoitakia nchi au taifa lake. Hawezi kushiriki kwenye harakati na amali ambazo zinahujumu au kufumua mshikamano wa taifa zima au kutawaliwa na kitiba cha kutaka kujinufaisha yeye mwenyewe au jamii yake finyu. Matendo ya mzalendo wa kitaifa yanaongozwa na mwelekeo wa kuiboresha nchi yake. Swali linalomwongoza mtu huyo ni: nimeifanyia nini nchi yangu au taifa langu? Alhasili mtu anayeipenda nchi yake hawezi kuongozwa na umero wa kibinafsi tu wa kujilimbikia mali, utajiri au pesa. Yuko radhi kuhasirika kama mtu binafsi ili taifa au nchi yake inufaike.

Utaifa ni mche aali ambao unapaliliwa kwa uzalendo, kuepuka hawaa za nafsi, kusinywa na taasubi za kikabila na kuacha tamaa ya kujinufaisha. Hali hiyo inapofikiwa, hatima ya wanajamii wa taifa linalohusika huwa nzuri na mustakabali wao na wa vizazi vyao huwa wa matumaini makubwa.

(a) Dondoa sifa kuu za utaifa. (maneno 40 – 50) (alama 6, 1 ya mtiririko)

Matayarisho

Jibu

(b) Kwa kutumia maneno kati ya 60 – 70, onyesha misingi ya kumtathmini mzalendo. (alama 9, 1 ya mitiririko)

Matayarisho

Jibu

3 MATUMIZI YA LUGHA

(a) Andika sentensi mbili zifuatazo kama sentensi moja kwa kutumia kiwakilishi kirejeshi.

(i) Duka la Bahati lina bidhaa nyingi.

(ii) Juma anafanya kazi katika duka la Bahati.

(alama 2)

(b) (i) Eleza matumizi mawili ya kiambishi -ji-. (alama 2)

(ii) Tunga sentensi moja kuonyesha moja ya matumizi hayo. (alama 2)

(c) Tumia visawe vya maneno yaliyopigwa mstari kuandika tena sentensi ifuatayo:
Ukuta umemwumiza mvulana alipokuwa akiuparaga. (alama 3)

Powered By: www.manyamfranchise.com

(d) Chora vielelezo matawi vya sentensi ifuatayo:
Bakari, Roda na Hirsi wamefurahi kupita mtihani.
(alama 4)

(e) Tambua sauti ambazo si za ufizi katika sauti hizi.
m, t, n, z, gh.
(alama 1)

(f) Tunga sentensi sahihi ukitumia –fa- katika hali ya mazoea. (alama 2)

(g) Onyesha kwa kupiga mstari iliko shadda katika maneno mawili yafuatayo:
(i) Malaika
(ii) Nge
(alama 2)

(i) Tunga sentensi ukitumia kielezi cha jinsi cha nomino ifuatayo:
Uganda
(alama 2)

(j) Bainisha sentensi sahili zilizo katika sentensi mseto ifuatayo:

Hamali ambaye ameugua alisema kuwa angekwenda hospitali jana. (alama 3)

(k) Andika ukubwa wa sentensi:

Ndovu wa Kiafrika ameharibu kichaka. (alama 2)

(l) Iandike tena sentensi ifuatayo bila kutumia vitenzi visaidizi.

Wachezaji huenda wakawa wanaweza kushinda mchezo wa leo.
(alama 2)

(m) Andika kwa msemo halisi: Baba alipotuuliza kama tungependa kwenda Mombasa wakati wa likizo tulimjibu kwamba tulitaka kwenda Kisumu kwa kuwa tulikuwa hatujaliona Ziwa Victoria. (alama 3)

(n) Huku ukitoa mifano mwafaka onyesha matumizi mawili ya kinyota(*) katika sarufi ya Kiswahili. (alama 4)

(o) Kanusha sentensi ifuatayo:
Hapo napo ndipo nitakapo. (alama 1)

(p) Andika kinyume cha:
Furaha amehamia mjini. (alama 1)

(q) Andika maneno yafuatayo katika kauli zilizoonyeshwa katika mabano

	Neno	Kauli	Jibu
(i)	Imba	(tendesha)	....
(ii)	Choka	(tendea)	....

(alama 2)

4 **ISIMUJAMII**
Eleza majukumu matano matano ya Kiswahili kama lugha ya Kitaifa na Kimataifa.
(alama 10)

Powered By: www.manyamfranchise.com

29.2.3 Kiswahili Paper 1 (102/3)

RIWAYA
S. A. MOHAMED: Utengano

1 **Lazima**

"Katu asingajitia kibuibui na kutanga na njia. Lo, kachoshwa na shimiri za baruti anazoshindiliwa moyoni mwake."

(a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (alama 4)

(b) Taja na ufafanue tamathali ya usemi iliyotumika katika dondoo hili. (alama 4)

(c) Eleza umuhimu wa kisa kinachorejelewa na dondoo. (alama 4)

(d) Kwa kurejelea matukio mengine katika riwaya ya *Utengano*, fafanua maudhui mawili yanayoashiriwa na dondoo hili. (alama 8)

USHAIRI

Jibu swali la 2 au la 3

2 *Soma shairi hili kisha ujibu maswali yanayofuata:*

KIBARUWA : *Abdilatif Abdalla*

Kwenye shamba hilo kubwa asilani hakunyi mvuwa!
Ni kwa mitilizi ya jasho langu ndiyo hunweshezewa
Kwenye shamba hilo kubwa sasa imeshaiva kahawa
Na bunize ni matone ya damu yangu niliyotowa
Ndipo mte ukatipuza!

Buni hiyo itakaangwa buni hiyo itapondwapondwa
Buni hiyo itasagwa na buni hiyo itafyondwafyondwa
Bali itabaki nyeusi kama ngozi yangu Kibaruwa

Waulize ndege kwa nyimbo nyanana watutumbuizao
Iulize na mito kwa furaha maji itiririkao
Uulize na upepo mkali kwa ghadhabu uvumao -

Powered By: www.manyamfranchise.com

Viulize: Ni nani araukaye na mapema kuzitema mbuga na kuzilaza?
Viulize: Ni nani akweaye minazi tangu kuchapo hadi lingiapo giza?
Viulize: Ni nani abebeshwaye mizigo hadi maungo yakageuka shaza?
Halafuye hana faida moja apatayo wala malipo yanayotosheleza -
Isipokuwa kusundugwa na kutupiwa matambara na vyakula vilivyooza?
Viulize: Ni nani huyo ni nani!

Viulize: Ni nani ayalimaye mashamba na kuyapaliliya?
Na mimea kochokocho ikajaa kwa uzito ikajinamiya?
Hatimaye nani atajirikaye mali yakammiminikiya
Akaota na kitambi kama mja mzito wa miezi tisiya
Na akaongeza magari na wanawake kutoka na kuingiya?
Viulize: Ni nani huyo ni nani!

Na hao ndege kwa nyimbo nyanana watutumbuizao
Nayo hiyo mito kwa furaha maji itiririkao
Na huo upepo mkali wenye ghadhabu uvumao
Vyote hivyo vitatu vitakujibu kwa umoja wao:
"Ni Kibaruwa Manamba ndiye mtendaji hayo!"

(a) Eleza dhamira ya shairi hili. (alama 2)

(b) Kwa kutoa mifano, eleza aina mbili za idhini ya kishairi alizotumia mshairi (alama 4)

(c) Kwa kurejelea ubeti wa tatu taja na ueleze tamathali ya usemi na mbinu ya kimuundo iliyotumika. (alama 4)

(d) Huku ukitoa mifano, eleza kwa kifupi mwelekeo wa mshairi kuhusu vibarua. (alama 4)

(e) Andika ubeti wa tano katika lugha ya nathari. (alama 4)

(f) Onyesha utata wa maana katika matumizi ya **Kibaruwa Manamba.** (alama 2)

Powered By: www.manyamfranchise.com

3 *Soma shairi hili kisha ujibu maswali yanayofuata:*

Kila Mchimba Kisima

Musa Mzenga

1 Tenda utendapo tendo, tenda tendo kwa hekima,
Liandamane mwenendo, sawa na yako kalima,
Kalima yenye upendo, kufurahisha mtima,
Kila mchimba kisima, budi hungia mwenyewe.

2 Utendapo la faraja, tendo ni yako salama,
Ya kukupa kila tija, na ushindi wa daima,
Upate njema daraja, duniani na kiyama,
Kila mchimba kisima, budi hungia mwenyewe.

3 Utendapo la miuja, tendo ni yako nakama
Ya kukutia harija, hasara kukuandama,
Usione afuwaja, mwanzo na yako hatima,
Kila mchimba kisima, budi hungia mwenyewe.

4 Nakwambia uelewe, pulika ninayosema,
Si ari ya mwenginewe, kumuonya kwa lazima,
Mtu hufunza mwanawe, kwanza ajue heshima,
Kila mchimba kisima, budi hungia mwenyewe.

5 Nisipokwambia wewe, kukufunza kila jema,
Kusudi nikuongowe, uepukwe na tuhuma,
Matusi ndimi nipawe, ila na kila lawama,
Kila mchimba kisima, budi hungia mwenyewe.

6. Hii si heri ujuwe, matusi kunigandama,
Hadhi usiniuzuwe, hamithilishwa na nyama,
Fikiri moyo utuwe, nikupapo taaluma
Kila mchimba kisima, budi hungia mwenyewe.

7 Shika tena utambuwe, wasia huu ni mwema,
Matendo usipunguwe, mazuri kutenda hima,
Yatende ubarikiwe, upawe na taadhima,
Kila mchimba kisima, budi hungia mwenyewe.

8 Yakupasa uchunguwe, kila jambo kulipima,
Upime ufafanuwe, mambo yote kwa alama,
La kuwaka ulijuwe, pia lipi la kuzima,
Kila mchimba kisima, budi hungia mwenyewe.

Powered By: www.manyamfranchise.com

(a) Eleza maudhui ya shairi hili. (alama 4)

(b) Ujumbe unaowasilishwa katika shairi hili una hadhira lengwa tatu. Zitaje na utoe mifano. (alama 6)

(c) Eleza umuhimu wa kipokeo kinachotumiwa katika shairi hili. (alama 4)

(d) Andika ubeti wa tano kwa lugha ya nathari. (alama 4)

(e) Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumiwa katika shairi:

(i) afuwaja
(ii) taaluma (alama 2)

TAMTHILIA

KITHAKA WA MBERIA: *Kifo Kisimani*

Jibu swali la 4 au la 5

4 Huku ukitoa mifano mwafaka, fafanua **mbinu zozote kumi** zinazotumiwa na utawala wa Bokono kuendeleza udhalimu katika nchi ya Butangi. (alama 20)

5 Eleza huku ukitumia mifano mwafaka mbinu za kimtindo zifuatazo zinavyotumiwa katika tamthilia ya *Kifo Kisimani*:

(i) Kinaya
(ii) Ucheshi (alama 20)

HADITHI FUPI

K.W. WAMITILA: *Mayai Waziri wa Maradhi*

Jibu swali la 6 au la 7

6 "Mwanamke katika *Mayai Waziri wa Maradhi* amefungwa katika ngome ya kijamii." Jadili. (alama 20)

FASIHI SIMULIZI

7 (a) Ni nini maana ya <u>mawaidha</u> katika Fasihi Simulizi? (alama 2)

(b) Huku ukitoa mifano mwafaka fafanua muundo wa <u>mawaidha</u> katika Fasihi Simulizi. (alama 4)

(c) Eleza sifa saba za <u>mawaidha</u> katika Fasihi Simulizi. (alama 14)

Powered By: www.manyamfranchise.com